

Sag C-285/23 [Linte] ⁱ

Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement

Dato for indlevering:

3. maj 2023

Forelæggende ret:

Ekonomisko lietu tiesa (Letland)

Afgørelse af:

21. april 2023

Straffesag mod:

A

B

C

Z

F

AS Latgales Invest Holding

SIA METEOR HOLDING

METEOR Kettenfabrik GmbH

SIA Tool Industry

AS Ditton pievadķēžu rūpnīca

Procesdeltager:

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (Letlands investerings- og udviklingsagentur)

ⁱ – Den foreliggende sags navn er et vedtaget navn. Det svarer ikke til navnet på nogen af sagens parter.

Hovedsagens genstand

Straffesag, hvori det overvejes, at den tiltalte kan deltage i de retsmøder, der gennemføres med henblik på sagens afgørelse, via videokonference fra en anden medlemsstat

Genstand og retsgrundlag for anmodningen om præjudiciel afgørelse

I henhold til artikel 267 TEUF anmodes der om fortolkning af visse EU-retlige bestemmelser med henblik på at afklare, i) om muligheden for at anvende videokonference til afhøringen af den tiltalte, som er fastsat i artikel 24, stk. 1, i direktiv 2014/41/EU, også kan anvendes til generelt at sikre den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne i straffesagen, ii) om den tiltaltes rettigheder i henhold til artikel 8, stk. 1, i direktiv (EU) 2016/343 i så fald er sikret, iii) om den tiltaltes deltagelse på denne måde i retsforhandlingerne i sagen svarer til, at vedkommende er fysisk til stede ved retsmødet, og såfremt dette besvares bekræftende, iv) om videokonferencen kun kan gennemføres under medvirken fra medlemsstatens kompetente myndigheder, og såfremt dette besvares benægtende, v) om retten med henblik herpå kan være i direkte kontakt med denne tiltalte, som befinder sig i en anden medlemsstat, og vi) om gennemførelsen af videokonferencen i en medlemsstat uden medvirken fra medlemsstatens kompetente myndigheder er tilladt inden for Unionens område med frihed, sikkerhed og retfærdighed.

Præjudicielle spørgsmål

- 1) Skal artikel 24, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/41/EU af 3. april 2014 om den europæiske efterforskningskendelse i straffesager fortolkes således, at afhøring af den tiltalte via videokonference også omfatter den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne i en straffesag i en anden medlemsstat via videokonference fra den medlemsstat, hvor vedkommende er bosiddende?
- 2) Skal artikel 8, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager fortolkes således, at den tiltaltes ret til at deltage i retsforhandlingernes mundtlige del også kan sikres ved, at den tiltalte deltager i retsforhandlingerne i en straffesag, der finder sted i en anden medlemsstat, via videokonference fra den medlemsstat, hvor vedkommende er bosiddende?
- 3) Svarer den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne i en sag, der finder sted i en anden medlemsstat, via videokonference fra den medlemsstat, hvor vedkommende er bosiddende, til, at den tiltalte er fysisk til stede ved retsmødet for den ret i medlemsstaten, for hvilken sagen verserer?

4) Såfremt det første og/eller det andet præjudicielle spørgsmål besvares bekræftende, kan videokonferencen da kun arrangeres under medvirken fra medlemsstatens kompetente myndigheder?

5) Såfremt det fjerde præjudicielle spørgsmål besvares benægtende, kan den ret i medlemsstaten, for hvilken sagen verserer, da være i direkte kommunikation med en tiltalt, som befinder sig i en anden medlemsstat, og sende vedkommende det link, hvormed der kan oprettes forbindelse til videokonferencen?

6) Er det foreneligt med opretholdelsen af Unionens område med frihed, sikkerhed og retfærdighed at arrangere videokonferencen uden medvirken fra medlemsstatens kompetente myndigheder?

Anførte EU-retlige forskrifter

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/41/EU af 3. april 2014 om den europæiske efterforskningskendelse i straffesager, hvis artikel 24, stk. 1, andet afsnit, fastsætter følgende: »Udstedelsesmyndigheden kan også udstede en europæisk efterforskningskendelse med henblik på at afhøre en mistænkt eller tiltalt via videokonference eller anden audiovisuel transmission.«

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager, hvis artikel 8, stk. 1, fastsætter følgende: »Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til at være til stede under retssagen.«

Retspraksis fra Domstolen anført af den forelæggende ret

Dom af 6. december 2018, IK (Fuldbyrdelse af en tillægsstraf), C-551/18 PPU, EU:C:2018:991, præmis 34 og 35

Internationale retsfor skrifter anført af den forelæggende ret

Konventionen om gensidig retshjælp i straffesager mellem Den Europæiske Unions medlemsstater, artikel 5 og 10

Den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, artikel 6

Anden tillægsprotokol til den europæiske konvention om gensidig retshjælp i straffesager af 20. april 1959

Anførte nationale forskrifter

Strafferetsplejelovens artikel 463:

- »1. Den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne i straffesagen er obligatorisk.
2. Hvis den tiltalte ikke giver møde i retsmødet, udsættes retsforhandlingerne.

[...]«

Strafferetsplejelovens artikel 464:

»1. Retten kan behandle en straffesag vedrørende en forseelse, en mindre alvorlig overtrædelse eller en alvorlig overtrædelse, for hvilken der er fastsat en frihedsstraf på ikke mere end fem år, uden den tiltaltes deltagelse, hvis denne flere gange uden behørig grund ikke giver møde i retsmødet eller har indgivet en anmodning til retten om, at straffesagen behandles uden vedkommendes deltagelse.

[...]

3. En straffesag med flere tiltalte kan behandles uden en tiltaltes deltagelse, når der i retsmødet undersøges beskyldninger mod andre tiltalte, hvis denne tiltaltes deltagelse i retsmødet ikke er nødvendig, og denne tiltalte over for retten har udtrykt ønske om ikke at deltage i det pågældende retsmøde.«

Strafferetsplejelovens artikel 465:

»1. Retten kan behandle en straffesag, uden at den tiltalte er til stede (*in absentia*), i følgende tilfælde:

[...]

2. Hvis den tiltalte befinder sig i udlandet, eller det ikke er muligt at sikre, at vedkommende giver møde for retten.

[...]«

Strafferetsplejelovens artikel 140:

»1. Den for sagen ansvarlige kan foretage processuelle handlinger ved anvendelse af tekniske hjælpemidler (telefonkonference eller videokonference), hvis det er påkrævet af hensyn til straffesagen.

2. I forbindelse med en processuel handling, hvor der anvendes tekniske hjælpemidler, skal det sikres, at den for sagen ansvarlige og de personer, der deltager i den processuelle handling, og som befinder sig i forskellige lokaler eller bygninger, under telefonkonferencen kan høre hinanden og under videokonferencen kan høre og se hinanden.

2¹. I det tilfælde, der er omhandlet i denne artikels stk. 2, skal den for sagen ansvarlige bemyndige – eller pålægge formanden for den institution, der er beliggende på det andet sted, hvor den processuelle handling gennemføres, at bemyndige – en person til at sikre gennemførelsen af den processuelle handling på det sted, hvor vedkommende befinder sig (herefter »den bemyndigede person«).

[...]

5. Den bemyndigede person skal verificere og bekræfte identiteten på de personer, som deltager i den processuelle handling, men ikke befinder sig i samme lokale som den for sagen ansvarlige.

[...]

7. Den bemyndigede person skal udfærdige en attest med angivelse af stedet, datoen og tidspunktet for gennemførelsen af den processuelle handling, vedkommendes stilling, fornavn og efternavn, identifikationsoplysninger og bopæl for hver af de personer, der er til stede på stedet for gennemførelsen af denne processuelle handling, samt den formaning, der udstedes til disse personer, når loven fastsætter et ansvar for overtrædelse af deres respektive forpligtelser. De personer, til hvem formaningen er udstedt, skal underskrive denne. I attesten angives også afbrydelser af den processuelle handlingens forløb og tidspunktet for afslutningen af denne handling. Attesten skal underskrives af alle de personer, der er til stede på stedet for gennemførelsen af denne processuelle handling, og overdrages til den for sagen ansvarlige med henblik på optagelse i den processuelle handlingens akter.

7¹. Bestemmelserne i denne artikels stk. 2¹, 5 og 7 kan fraviges, når den for sagen ansvarlige har mulighed for med tekniske hjælpemidler at forvisse sig om identiteten på de personer, der befinder sig i andre lokaler eller bygninger. [...]

[...]«

Det internationale samarbejde på det strafferetlige område er navnlig reguleret ved artikel 876 og 877 i strafferetsplejelovens del C, som fastsætter, at de for sagen ansvarlige kan gennemføre den processuelle handling i udlandet under medvirken fra de relevante kompetente udenlandske myndigheder, bl.a. ved at anmode disse myndigheder om at tillade en lettisk embedsmand at deltage i gennemførelsen af den processuelle handling eller at gennemføre den processuelle handling ved anvendelse af tekniske hjælpemidler.

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

- 1 Den forelæggende ret skal behandle en straffesag med fem tiltalte, herunder en tysk statsborger med bopæl i Tyskland (herefter »person A«), der foreholdes at have begået svig og hvidvask i stort omfang som del af en organiseret bande.

- 2 På tidspunktet for indleveringen er det nødvendigt at foretage en bevisundersøgelse, som vil være tidskrævende, hvorfor det kan forudses, at den foreliggende sag skal behandles gennem en længere periode. Af de 40 berammede retsmøder (som finder sted en eller to gange om måneden) har syv fundet sted, og person A har kun deltaget i fire.
- 3 Henset til, at de straffbare handlinger, som person A foreholdes, er særligt alvorlige, og henset til, at de i strafferetsplejelovens artikel 465 omhandlede betingelser for at behandle en straffesag, uden at den tiltalte er til stede (*in absentia*), ikke er opfyldt, kan det fastslås, at det i henhold til strafferetsplejelovens artikel 463 og 464 ikke er muligt at behandle straffesagen, uden at den tiltalte er til stede, og at person A's deltagelse i denne sag er påkrævet.
- 4 I den aktuelle situation vil det være særlig byrdefuldt for person A at være til stede ved retsforhandlingerne i sagen som følge af hans alder og familiemæssige forhold. Han er således 71 år, og hans indtægter er ikke tilstrækkelige til at dække rejseudgifterne, og sammen med sin hustru forestår han plejen af sin svigermor på 92 år, som bor sammen med dem og har behov for pleje på grund af sit handicap. Person A har aldrig boet i Letland og taler ikke lettisk. Under disse omstændigheder kan det ikke med rimelighed forventes, at han flytter til Letland for at kunne være til stede under hele sagen. Imidlertid ønsker person A at deltage i retsforhandlingerne i sagen via videokonference fra Tyskland.
- 5 Den forelæggende ret påtænkte at arrangere denne fjerndeltagelse og fremsendte til dette formål en europæisk efterforskningskendelse til den kompetente tyske myndighed den 2. december 2021 med en anmodning om, at person A's deltagelse i retsmøderne via videokonference blev sikret. Anmodningen blev afvist med den begrundelse, at det ikke var muligt at fuldbyrde den europæiske efterforskningskendelse, eftersom denne deltagelse ikke var et efterforskningsmiddel, og der heller ikke var indhentet samtykke fra den tiltalte til, at retsforhandlingerne i sagen blev gennemført i denne form. Den kompetente myndighed ændrede ikke sin opfattelse efter at være blevet oplyst om det af myndigheden krævede samtykke fra person A.
- 6 På anmodning fra den forelæggende ret forhørte Letlands justitsministerium sig hos Tysklands justitsministerium om mulighederne for, at person A kunne fjerndeltage i retsforhandlingerne (med eller uden medvirken fra de tyske judicielle myndigheder), i henhold til den anden tillægsprotokol til den europæiske konvention om gensidig retshjælp i straffesager af 20. april 1959. Den kompetente tyske myndighed svarede, at det ikke var muligt for person A at deltage i den retslige fase af sagen via videokonference, fordi der ikke var noget retsgrundlag herfor. Gennemførelsen af en videokonference med den tiltalte i et igangværende retsmøde ville være i strid med de grundlæggende principper i tysk ret. I henhold til tysk ret er den tiltaltes fysiske tilstedeværelse i den retslige fase af sagen absolut nødvendig.

- 7 Ifølge den forklaring, der blev givet af plenarforsamlingen af dommerne ved afdelingen for strafferetlige sager ved Senāts (øverste domstol, Letland) i afgørelse af 4. november 2021 vedrørende fortolkningen af strafferetsplejelovens artikel 140, stk. 7¹, er Republikken Letlands jurisdiktion begrænset til det nationale område, og den i denne bestemmelse fastsatte procedure for gennemførelse af en videokonference finder således kun anvendelse, hvis den processuelle handling gennemføres på det nationale område. Indsamling af beviser, som befinder sig på en anden stats område, kan ske i overensstemmelse med den procedure, der er fastsat i strafferetsplejelovens del C med overskriften »Internationalt samarbejde i straffesager«, dvs. ved anvendelse af et instrument til internationalt retligt samarbejde.
- 8 De fire øvrige tiltalte har fast bopæl i Letland, og tre af dem deltager i retsforhandlingerne i sagen via videokonference. Person A skal være til stede under retsforhandlingerne i sagen, fordi han befinder sig i Tyskland, og den kompetente tyske myndighed ikke har givet samtykke til, at der gennemføres en videokonference med eller uden medvirken fra denne kompetente myndighed.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 9 Den forelæggende ret bemærker, at i de EU-retlige bestemmelser om straffesager med en grænseoverskridende dimension er muligheden for videokonference kun fastsat med henblik på afhøring af vidner, sagkyndige, mistænkte eller tiltalte (jf. artikel 24 i direktiv 2014/41 og artikel 10 i konventionen om gensidig retshjælp i straffesager mellem Den Europæiske Unions medlemsstater).
- 10 Imidlertid anføres det i Europa-Kommissionens meddelelse af 2. december 2020 om digitalisering af retsvæsenet i Den Europæiske Union, at adgang til domstolsprøvelse og fremme af samarbejdet mellem medlemsstaterne er blandt hovedmålene i EU's område med frihed, sikkerhed og retfærdighed, der er forankret i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde. Adgangen til domstolsprøvelse skal bevares og holde trit med forandringerne, herunder den digitale omstilling, der påvirker alle aspekter af vores liv. Endvidere bør medlemsstaterne, når det er muligt, gøre brug af videokonferencer. Brugen af videokonferencer i retssager, hvor det er tilladt ved lov, reducerer i væsentlig grad behovet for besværlige og omkostningskrævende rejser og kan lette sagsbehandlingen. Anvendelsen af videokonferencer bør ikke krænke retten til en retfærdig rettergang og retten til et forsvar, såsom retten til at være til stede under retssagen, kommunikere fortroligt med advokaten, stille spørgsmål til vidner og bestride bevismateriale [jf. indledningen og punkt 3.4 i Europa-Kommissionens meddelelse COM(2020) 710 final af 2.12.2020 om digitalisering af retsvæsenet i Den Europæiske Union]. I dokumenterne om politikplanlægning i Den Europæiske Union er brugen af videokonferencer anerkendt som et af midlerne til at fremme sikker kommunikation mellem borgerne og de judicielle myndigheder [jf. punkt 17 i handlingsplanen for e-justice for 2019-2023 (EUT 2019, C 96)].

- 11 Endvidere fremgår det af Domstolens praksis, at EU-retten er baseret på den grundlæggende præmis, at hver medlemsstat som anført i artikel 2 TEU deler en række fælles værdier, som Unionen er bygget på, med samtlige andre medlemsstater og anerkender, at disse deler dem med den. Denne præmis forudsætter og begrundes, at der foreligger en gensidig tillid mellem medlemsstaterne med hensyn til anerkendelsen af disse værdier og dermed under iagttagelse af EU-retten, der gennemfører disse. Både princippet om gensidig tillid mellem medlemsstaterne og princippet om gensidig anerkendelse, der selv hviler på den gensidige tillid mellem medlemsstaterne, er af grundlæggende betydning i EU-retten, idet de muliggør oprettelsen og bevarelsen af et område uden indre grænser. Mere specifikt pålægger princippet om gensidig tillid, bl.a. for så vidt angår et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed, hver af medlemsstaterne at lægge til grund, medmindre der er tale om helt særlige omstændigheder, at samtlige andre medlemsstater overholder EU-retten og navnlig de i EU-retten anerkendte grundlæggende rettigheder [jf. dom af 6.12.2018, IK (Fuldbyrdelse af en tillægsstraf), C-551/18 PPU, EU:C:2018:991].
- 12 Under hensyntagen til Unionens fælles område med frihed, sikkerhed og retfærdighed såvel som det forhold, at anvendelsen af videokonferencer i straffesager med en grænseoverskridende dimension muliggør den effektive udøvelse af EU-borgernes ret til fri bevægelighed, er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt anvendelsen af videokonferencer i EU-retten er begrænset til afhøring af vidner, sagkyndige, mistænkte og tiltalte. Den rejser derfor det spørgsmål, om afhøring af den tiltalte via videokonference som fastsat i artikel 24, stk. 1, i direktiv 2014/41 kun omfatter den tiltaltes vidneudsagn eller også omfatter den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne i straffesager generelt (dvs. vedkommendes ret til at være til stede under retsforhandlingerne i sagen og til at påhøre og følge sagens forløb).
- 13 Endvidere er det den forelæggende rets opfattelse, at den tiltaltes ret til at deltage i retsforhandlingernes mundtlige del som fastsat i artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 også omfatter den tiltaltes ret til faktisk deltagelse i retsforhandlingerne i straffesagen i en anden medlemsstat via videokonference fra den medlemsstat, hvor vedkommende er bosiddende. Denne fortolkning af den anførte bestemmelse vil være i overensstemmelse med tendensen til at lette og fremme gennemførelsen af retssager. Endvidere har alle medlemsstater allerede i dag mulighed for at fremsende retsdokumenter, som er bestemt for personer, der opholder sig på en anden medlemsstats område, direkte til disse med posten (jf. artikel 5 i konventionen om gensidig retshjælp i straffesager mellem Den Europæiske Unions medlemsstater) og for at anvende videokonferencer i bevisindsamlingsfasen (jf. artikel 24 i direktiv 2014/41).
- 14 Det fremgår ligeledes af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis vedrørende videokonferencer, at den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne via videokonference ikke er i strid med artikel 6 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, men at anvendelsen af dette hjælpemiddel under alle omstændigheder skal tjene et

legitimt formål. Formålet om at anvende videokonferencer til at lette og fremme gennemførelsen af straffesagen med henblik på at sikre retten til, at straffesagen afsluttes inden for en rimelig frist, er også anerkendt som legitimt [jf. »KEY THEME« (nøgletema) »Article 6 (criminal limb) Hearings via video link« (artikel 6, strafferetlig del, retsmøder via videokonference), <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/hearings-via-video-link>]. Det anføres i Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 18. december 2018, Murtazaliyeva mod Rusland, at denne konventions artikel 6 i det væsentlige sikrer, at den tiltalte har ret til faktisk deltagelse i retsforhandlingerne i straffesager, hvilket ikke blot omfatter vedkommendes ret til at deltage personligt i retsforhandlingerne i sagen, men også retten til at påhøre og følge sagens forløb. Den tiltalte skal have mulighed for at få kendskab til modpartens bemærkninger og beviser og at udtale sig om dem (Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 18.12.2017, Murtazaliyeva mod Rusland, sagsnummer 36658/05, § 91).

- 15 Såfremt den tiltaltes ret til at deltage i retsforhandlingernes mundtlige del også omfatter retten til at deltage i retsforhandlingerne i sagen i en anden medlemsstat via videokonference fra den medlemsstat, hvor vedkommende er bosiddende, ønsker den forelæggende ret oplyst, om denne deltagelse kun kan arrangeres under medvirken fra de kompetente myndigheder i denne anden medlemsstat eller på en anden måde, og om gennemførelsen af videokonferencen uden medvirken fra medlemsstatens kompetente myndigheder er i strid med opretholdelsen af Unionens område med frihed, sikkerhed og retfærdighed, samt om den tiltaltes deltagelse i retsforhandlingerne i sagen via videokonference svarer til, at vedkommende er fysisk til stede ved retsmødet.
- 16 Fortolkningen af artikel 24, stk. 1, i direktiv 2014/41 og af artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 er nødvendig for, at den forelæggende ret kan afgøre, om person A (med eller uden medvirken fra den kompetente myndighed) kan deltage i den mundtlige del af retsforhandlingerne i sagen for en lettisk ret via videokonference fra Tyskland.

Ingen udsættelse af retsforhandlingerne i hovedsagen

- 17 Eftersom de spørgsmål, der skal afklares ved denne anmodning om præjudiciel afgørelse, kun vedrører den tiltaltes deltagelse (ved tilstedeværelse eller via videokonference), finder den forelæggende ret, at det er muligt at fortsætte behandlingen af hovedsagen som hidtil (med person A's tilstedeværelse) for at sikre, at alle de tiltalte som fastsat i chartrets artikel 47, stk. 2, får en retfærdig rettergang inden for en rimelig frist.
- 18 Med henvisning til sag C-176/22, BK og ZhP (Delvis udsættelse af hovedsagen), som verserer for Domstolen, udsætter den forelæggende ret derfor ikke behandlingen af hovedsagen, idet den dog erklærer sig villig til at foretage en sådan udsættelse, såfremt det efter Domstolens vurdering vil være umuligt at indlede en præjudiciel procedure i en situation, hvor hovedsagen fortsat behandles.

Anmodning om, at der træffes afgørelse efter den fremskyndede procedure

- 19 Den forelæggende ret anmoder om, at der gøres brug af den fremskyndede procedure som omhandlet i artikel 105 i Domstolens procesreglement, da det processuelle spørgsmål, der skal afklares, har væsentlig indvirkning på person A, som i øjeblikket skal være til stede ved retsforhandlingerne i sagen, hvilket henset til hans alder og familiemæssige forhold vil være særlig byrdefuldt for ham. En snarlig besvarelse vil medvirke til hurtigt at bringe denne usikre situation til ophør og fremme, at retsforhandlingerne i hovedsagen gennemføres i et behørigt tempo. Aktualiteten og relevansen af det rejste spørgsmål i Unionens fælles område med retfærdighed bekræftes endvidere af, at et lignende spørgsmål vil blive rejst i sag C-760/22, PF m.fl., som verserer for Domstolen.

ARBEJDSDOKUMENT